ज्योतिर्मय

Online Journal of Literature....

साहित्याचे विद्यापीठ

❑ पुणे ❑ वर्ष २ रे ❑ अंक १९५ वा ❑ भारतीय सौर दिनांक ३१ भाद्र. शके १९४८, मंगळवार दि.२२ सप्टेंबर २०२६ ❑ पाने ४ ❑ मूल्य : निशुल्क (खासगी वितरणासाठी)

विशेष लेख...

रेअर अर्थ मेटल्स आणि भारताची नवी जागतिक रणनीती

– प्रा डॉ सुधीर अग्रवाल

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

अलीकडेच नवी दिल्ली येथे पार पडलेल्या ब्रिक्स शिखर परिषदेनंतर रेअर अर्थ मेटल्स हा विषय जागतिक राजकारणाच्या आणि अर्थकारणाच्या केंद्रस्थानी आला आहे. तांबे, सोने, चांदी किंवा ॲल्युमिनियम यांसारखे पारंपरिक धातू आपल्याला परिचयाचे असले, तरी रेअर अर्थ मेटल्स म्हणजे काय आणि त्यांची जागतिक पातळीवर एवढी चर्चा का होत आहे, हे समजून घेणे एकविसाव्या शतकात अत्यंत महत्त्वाचे बनले आहे. पिरिऑडिक टेबलमधील सतरा घटकांच्या समूहाला रेअर अर्थ मेटल्स म्हटले जाते. यात स्कँडियम, इट्रियम, लॅन्थेनम, सीरियम, निओडिमियम, प्रेसीओडिमियम, प्रोमेथियम, सॅमेरियम, युरोपियम, गॅडोलिनियम, टर्बियम, डिस्प्रोसियम, होल्मियम, एर्बियम, थूलियम, येटरबियम आणि लुटेटियम या घटकांचा समावेश होतो. वजनाच्या दृष्टीने या घटकांचा वापर अतिशय सूक्ष्म प्रमाणात होत असला, तरी त्यांच्याशिवाय आजचे कोणतेही आधुनिक तंत्रज्ञान काम करू शकत नाही. आपल्या हातातील मोबाईल फोन, संगणकाची हार्ड ड्राईव्ह, इलेक्ट्रिक आणि हायब्रिड वाहने, फ्लॅट स्क्रीन टीव्ही यांसारख्या दैनंदिन उपकरणांपासून ते संरक्षण क्षेत्रातील प्रगत रडार, लेझर, क्षेपणास्त्र मार्गदर्शक प्रणाली आणि अंतराळ तंत्रज्ञानापर्यंत प्रत्येक ठिकाणी हे धातू प्राणवायूसारखे काम करतात. जपानमध्ये तर या घटकांना तंत्रज्ञानाची बीजे असे सार्थ नाव दिले गेले आहे. जसजसे जग अधिक आधुनिक आणि डिजिटल होत आहे, तसतशी या घटकांची मागणी गगनाला भिडत आहे.

नावात जरी रेअर किंवा दुर्मीळ हा शब्द असला, तरी हे धातू पृथ्वीच्या पोटात अगदीच दुर्मिळ नाहीत. उदाहरणार्थ, सीरियम हा घटक तांब्याइतकाच मुबलक प्रमाणात उपलब्ध आहे. खरा प्रश्न त्यांच्या उपलब्धतेच्या स्वरूपाचा आहे. हे धातू एकाच ठिकाणी मोठ्या साठ्यात किंवा शुद्ध स्वरूपात न सापडता इतर अनेक खनिजांसोबत अत्यंत विखुरलेल्या अवस्थेत असतात. त्यांना मूळ खडकातून वेगळे करणे, रासायनिक प्रक्रिया करून शुद्ध करणे ही अत्यंत गुंतागुंतीची आणि प्रचंड खर्चिक प्रक्रिया असते. सर्वात चिंतेची बाब म्हणजे या उत्खननातून आणि प्रक्रियेतून मोठ्या प्रमाणावर विषारी रसायने, दूषित पाणी आणि किरणोत्सर्गी कचरा निर्माण होतो, जो पर्यावरणासाठी अत्यंत घातक असतो. याच पर्यावरणीय धोक्यांमुळे आणि कडक नियमांमुळे अमेरिका आणि युरोपीय देशांनी नव्वदच्या दशकात स्वतःच्या देशातील अनेक खाणी आणि प्रक्रिया केंद्रे बंद केली. या संधीचा फायदा घेत चीनने पर्यावरणाची कसलीही पर्वा न करता अत्यंत स्वस्तात या धातूंचे उत्खनन आणि प्रक्रिया सुरू केली. आज जगातील पंच्याऐंशी टक्क्यांपेक्षा जास्त रेअर अर्थ मेटल्सचे उत्पादन आणि शुद्धीकरण एकटा चीन करतो. या अवाढव्य क्षमतेमुळे जागतिक पुरवठा साखळीवर चीनची एकछत्री आणि घट्ट पकड निर्माण झाली आहे.

आज रेअर अर्थ मेटल्स हा विषय केवळ अर्थशास्त्राचा किंवा व्यापाराचा राहिलेला नसून, ते एक अत्यंत प्रभावी आणि धोकादायक भूराजकीय हत्यार बनले आहे. दोन हजार दहा मध्ये एका सागरी हद्दीच्या राजकीय वादानंतर चीनने जपानला होणारी या धातूंची निर्यात कोणतीही पूर्वसूचना न देता अचानक थांबवली होती. यामुळे जपानच्या अवाढव्य तंत्रज्ञान उद्योगाला मोठा फटका बसला आणि उत्पादने ठप्प झाली. या एका घटनेने संपूर्ण जगाचे डोळे उघडले आणि पुरवठा साखळीतील चीनच्या मक्तेदारीचा धोका सर्वांना समजला. आपले जागतिक वर्चस्व टिकवण्यासाठी चीन कोणत्याही थराला जाऊ शकतो, हे यातून सिद्ध झाले. अमेरिकेने जेव्हा स्वतःच्या देशात या घटकांचे उत्खनन आणि प्रक्रिया सुरू करण्यासाठी काही कंपन्यांना परवानगी दिली, तेव्हा चीनशी संबंधित बनावट समाजमाध्यम खात्यांनी अमेरिकन नागरिकांना या प्रकल्पांच्या पर्यावरणीय धोक्यांबद्दल भडकवण्याचे जाणीवपूर्वक प्रयत्न केले. सायबर सुरक्षा यंत्रणांनी जेव्हा याचा तपास केला, तेव्हा यामागे थेट चिनी यंत्रणांचा हात असल्याचे स्पष्ट झाले. यावरून या खनिजांवरील वर्चस्वासाठी सुरू असलेल्या जागतिक संघर्षाची, छुप्या युद्धाची आणि राजकीय खेळींची तीव्रता लक्षात येते.

या तीव्र जागतिक स्पर्धेत भारताचे स्थान अतिशय विरोधाभासाचे आणि आव्हानात्मक आहे. भारताकडे या खनिजांचा जगातील चौथा सर्वात मोठा साठा उपलब्ध आहे, तरीही आपण आपल्या देशांतर्गत गरजांसाठी बहुतांश प्रमाणात आयातीवर आणि पर्यायाने चीनवरच अवलंबून आहोत. यामागे एक मोठे ऐतिहासिक आणि धोरणात्मक कारण आहे. भारतात या खनिजांना अणु खनिज असा दर्जा देण्यात आला आहे. कारण ही खनिजे पृथ्वीच्या ज्या स्तरांमध्ये आढळतात, तिथे थोरियम आणि युरेनियमसारखी किरणोत्सर्गी खनिजेही सापडतात, ज्यांचा वापर अण्वस्त्रे किंवा अणुऊर्जा निर्मितीसाठी होऊ शकतो. याच राष्ट्रीय सुरक्षेच्या कारणास्तव भारतात या खनिजांच्या उत्खननाचे आणि प्रक्रियेचे अधिकार केवळ इंडियन रेअर अर्थ्स लिमिटेड आणि केरल मिनरल्स अँड मेटल्स लिमिटेड या दोनच सरकारी कंपन्यांकडे आहेत. संपूर्ण देशाची गरज आणि जागतिक मागणी पाहता केवळ दोन सरकारी कंपन्यांची उत्पादन क्षमता, तांत्रिक संसाधने आणि भांडवल अत्यंत तोकडे पडते. त्यामुळे विपुल साठा असूनही भारताला आयातीचा महागडा आणि असुरक्षित मार्ग पत्करावा लागतो.

ही धोरणात्मक कोंडी फोडण्यासाठी आणि भविष्यातील तंत्रज्ञानाच्या युगात स्वतःची धोरणात्मक स्वायत्तता अबाधित राखण्यासाठी भारताने आता जागतिक व्यासपीठांवर अतिशय मुत्सद्दीपणे आणि आक्रमक पावले उचलण्यास सुरुवात केली आहे. चीनची एकाधिकारशाही मोडून काढण्यासाठी भारताला क्वाड आणि ब्रिक्स या दोन्ही आघाड्यांचा अत्यंत हुशारीने वापर करून सुवर्णमध्य साधावा लागत आहे. एकीकडे प्रगत तंत्रज्ञान आणि प्रचंड भांडवलासाठी भारत अमेरिका, जपान आणि ऑस्ट्रेलिया या क्वाड देशांसोबत भक्कम भागीदारी करत आहे. जपानकडे असलेले कमीत कमी पर्यावरणीय हानी करणारे प्रगत प्रक्रिया तंत्रज्ञान, ऑस्ट्रेलियाचा खाणकामातील प्रदीर्घ अनुभव आणि अमेरिकेचे आर्थिक पाठबळ भारतासाठी देशांतर्गत प्रक्रिया केंद्रे उभारण्यासाठी अत्यंत उपयुक्त ठरणार आहे. याचबरोबर देशातील ई–कचऱ्यातून हे मौल्यवान धातू पुन्हा मिळवण्याचे तंत्रज्ञान विकसित करण्यावरही भर दिला जात आहे.

दुसरीकडे, तंत्रज्ञानासोबतच कच्च्या मालाचे अखंड आणि सुरक्षित स्रोत मिळवण्यासाठी भारताने ब्रिक्स देशांवर लक्ष केंद्रित केले आहे. सप्टेंबर दोन हजार सव्वीस मध्ये नवी दिल्लीत पार पडलेल्या ब्रिक्स शिखर परिषदेत भारताने मांडलेली ठाम भूमिका याच दूरदृष्टीचा परिपाक आहे. या परिषदेत भारताने केवळ पारंपरिक व्यापार आणि गुंतवणुकीवर न थांबता, जागतिक पुरवठा साखळी आणि क्रिटिकल मिनरल्स या विषयाला अजेंड्याच्या केंद्रस्थानी आणले. रशिया, ब्राझील आणि नव्याने समाविष्ट झालेल्या आफ्रिकन देशांकडे या खनिजांचे आणि लिथियमसारख्या धातूंचे प्रचंड मोठे साठे आहेत. या देशांसोबत भागीदारी केल्यास भारताला कच्च्या मालाचा थेट आणि विनाअडथळा पुरवठा सुनिश्चित करता येईल. भविष्यात कोणत्याही देशाने कुरघोडी करण्यासाठी खनिजांची निर्यात रोखली, तरी आपली औद्योगिक प्रगती थांबू नये, यासाठी ब्रिक्सच्या माध्यमातून पर्यायी आणि विश्वासार्ह पुरवठा साखळी निर्माण करणे हा या रणनीतीचा गाभा आहे. एकविसाव्या शतकातील तंत्रज्ञानाचे युद्ध जिंकण्यासाठी केवळ बौद्धिक संपदा आणि उत्पादन क्षमता असून चालत नाही, तर त्यासाठी लागणारा कच्चा माल आपल्या थेट नियंत्रणात असणे अनिवार्य आहे. कच्च्या मालासाठी ब्रिक्स आणि तंत्रज्ञानासाठी क्वाड अशी दुहेरी रणनीती राबवत भारताने स्वतःला केवळ एक ग्राहक न ठेवता, क्रिटिकल मिनरल्सच्या क्षेत्रातील भविष्यातील ग्लोबल हब बनवण्याच्या दिशेने दमदार पाऊल टाकले आहे. विकासाचा मूळ आधार असलेल्या या दुर्मीळ धातूंच्या उत्पादनात आणि प्रक्रियेत स्वावलंबन मिळवणे, हे भारताच्या उज्ज्वल, सुरक्षित आणि आत्मनिर्भर भविष्याची नांदी ठरणार आहे.

तुरुंगाच्या भिंती स्वातंत्र्य रोखू शकतात, आशा आणि सुधारण्याची संधी नाही–न्यायमूर्ती सूर्यवंशी

छत्रपती संभाजीनगर सेंट्रल जेलमध्ये आरोग्य शिबिराचे उद्घाटन; अत्याधुनिक डेंटल चेअर भेट, कैद्यांना सीपीआर प्रशिक्षण

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर – ''तुरुंगाच्या भिंती एखाद्या व्यक्तीचे स्वातंत्र्य मर्यादित करू शकतात, पण त्याची आशा, मानवी प्रतिष्ठा आणि नव्या आयुष्याची संधी हिरावून घेऊ शकत नाहीत,'' असे प्रतिपादन मुंबई उच्च न्यायालयाचे न्यायमूर्ती नितीन सूर्यवंशी यांनी शनिवारी येथील सेंट्रल जेलमध्ये आयोजित आरोग्य तपासणी व जनजागृती शिबिराच्या उद्घाटनप्रसंगी केले.

धर्मादाय विभाग, तुरुंग प्रशासन, विविध धर्मादाय रुग्णालये, डॉक्टर आणि स्वयंसेवकांच्या संयुक्त सहभागातून हा उपक्रम राबवण्यात आला. या वेळी तुरुंग रुग्णालयासाठी अत्याधुनिक डेंटल चेअरसह प्रगत वैद्यकीय उपकरणे सुपूर्द करण्यात आली. तसेच पुरुष कैद्यांच्या विभागात कैद्यांसाठी सीपीआर प्रशिक्षण व प्रात्यक्षिके घेण्यात आली, त्यानंतर महिला विभागालाही भेट देण्यात आली.

न्यायाची व्याख्या शिक्षेपुरती मर्यादित नाही

न्यायमूर्ती सूर्यवंशी यांनी आपल्या भाषणात सांगितले की, न्यायाचा खरा अर्थ केवळ शिक्षा देण्यापुरता मर्यादित नसून, त्यात मानवी प्रतिष्ठेच्या जपणुकीचाही समावेश होतो. कायदा शिक्षा किंवा न्यायालयीन कोठडीदरम्यान व्यक्तीचे स्वातंत्र्य मर्यादित करू शकतो, मात्र त्याला आरोग्य व प्रतिष्ठेच्या मूलभूत अधिकारापासून वंचित ठेवता येत नाही, असे ते म्हणाले.

''एखादी चूक ही व्यक्तीच्या आयुष्यातील एक प्रसंग असू शकते, ती त्याची संपूर्ण ओळख बनता कामा नये,'' असे सांगत त्यांनी कैद्यांना सुधारणेच्या मार्गाकडे वळण्याचे आणि समाजात जबाबदार नागरिक म्हणून परतण्याची तयारी करण्याचे आवाहन केले. तुरुंग या केवळ शिक्षेच्या जागा नसून सुधारणा आणि पुनर्वसनाची केंद्रे म्हणून पाहिली जावीत, तसेच कैद्यांच्या शारीरिक आरोग्याइतकेच त्यांच्या मानसिक व सामाजिक आरोग्याकडेही लक्ष पुरवले जावे, असे मत त्यांनी व्यक्त केले.

आरोग्याला कोणतीही सीमा नसते

वेळेवर होणारी वैद्यकीय तपासणी गंभीर आजार सुरुवातीच्या टप्प्यावरच ओळखण्यास मदत करते, तर प्रतिबंधात्मक आरोग्यसेवा, उपचार आणि समुपदेशन यामुळे कैद्यांचे आयुष्य अधिक सुरक्षित व निरोगी बनू शकते, असे न्यायमूर्ती सूर्यवंशी यांनी नमूद केले.

''कैदी असो किंवा मुक्त नागरिकआजार शिक्षेचा विचार करत नाही आणि आरोग्याला सीमा नसते,'' असे सांगत तुरुंगातील आरोग्यसेवा ही केवळ मानवतावादी जबाबदारी नसून घटनात्मक मूल्यांचे प्रतिबिंब असल्याचे त्यांनी अधोरेखित केले. समाजाने कैद्यांकडे केवळ त्यांच्या भूतकाळाच्या चष्म्यातून न पाहता, त्यांच्या सुधारणेच्या प्रयत्नांचाही विचार करावा, असे आवाहन त्यांनी केले.

न्यायमूर्तींनी आपल्या भाषणाचा समारोप करताना सांगितले की, न्याय शिक्षा देतो, पण माणुसकी बदलाची संधी देते; कायदा मर्यादा घालतो, पण करुणा नवे मार्ग दाखवते; आणि आरोग्य त्या नव्या मार्गांवर चालण्याचे बळ देते.

जाधव : उपक्रम न्याय, माणुसकी आणि सामाजिक जबाबदारीचा संगम

सहआयुक्त (धर्मादाय) नितीन जाधव यांनी हा उपक्रम न्याय, माणुसकी, घटनात्मक मूल्ये आणि सामाजिक जबाबदारी यांचा संगम असल्याचे वर्णन केले. भारतीय राज्यघटनेच्या अनुच्छेद २१ चा हवाला देत त्यांनी सांगितले की, कारावास किंवा न्यायालयीन कोठडीमुळे एखाद्या व्यक्तीचे मानवी अस्तित्व किंवा प्रतिष्ठा संपुष्टात येत नाही. स्वातंत्र्यावरील निर्बंध हे आवश्यक आरोग्यसेवा नाकारण्याचे समर्थन ठरू शकत नाही, असेही त्यांनी स्पष्ट केले.

जाधव यांनी न्यायमूर्ती सूर्यवंशी यांच्या हर्षद दिनानाथ बारी विरुद्ध महाराष्ट्र राज्य या न्यायालयीन कोठडी, वैयक्तिक स्वातंत्र्य आणि अनुच्छेद २१ संबंधित निकालाचाही उल्लेख केला. हा निकाल सध्याच्या कार्यक्रमाशी थेट वैद्यकीय संबंध राखत नसला तरी, त्यातील मानवी प्रतिष्ठा व घटनात्मक संरक्षणाची व्यापक मूल्ये या प्रसंगाशी सुसंगत असल्याचे त्यांनी सांगितले.

''गुन्ह्याचा निषेध केला जाऊ शकतो; परंतु गुन्हेगाराचे मानवी अस्तित्व नाकारता येत नाही,'' असे सांगत जाधव यांनी तुरुंग सुधारणा व पुनर्वसनासाठी मानवतावादी दृष्टिकोनाचे महत्त्व अधोरेखित केले. धर्मादाय संस्थांची समाजातील दुर्बल घटकांपर्यंत आरोग्यसेवा पोहोचवण्यातील भूमिका महत्त्वाची असून, शारीरिक आरोग्यासोबतच मानसिक आरोग्यालाही प्राधान्य दिले जावे, असेही त्यांनी नमूद केले.

डेंटल सुविधेमुळे बाह्य रुग्णालयांवरील अवलंबित्व घटणार

सेंट्रल जेलचे अधीक्षक खामकर यांनी सांगितले की, कैद्यांना विशेषतः दंत उपचारांसाठी बाहेरील रुग्णालयांमध्ये नेणे प्रशासकीयदृष्ट्या अवघड काम असते. यासाठी प्रत्येक वेळी सुरक्षा व्यवस्था, वाहने आणि मनुष्यबळ तैनात करावे लागते.

नव्याने उपलब्ध झालेल्या डेंटल सुविधेमुळे आता अनेक दंत उपचार तुरुंग रुग्णालयातच करता येणार असून, त्यामुळे बाह्य संदर्भाची गरज कमी होऊन प्रशासकीय वेळ व मनुष्यबळाची बचत होणार आहे. वाढती कैदी संख्या आणि सध्याच्या सुविधांच्या मर्यादा लक्षात घेता, आधुनिक वैद्यकीय उपकरणांची उपलब्धता विशेष महत्त्वाची असल्याचे तुरुंग प्रशासनाने यापूर्वीच नमूद केले होते. ही नवी डेंटल चेअर एक महत्त्वपूर्ण पाऊल असल्याचे मानले जात असून, यामुळे अनेक दंत उपचार आता तुरुंगातच शक्य होतील.

धर्मादाय विभाग, रुग्णालये आणि वैद्यकीय क्षेत्राचा सहभाग

या कार्यक्रमात उपायुक्त (धर्मादाय) उषा पाटील आणि सहायक धर्मादाय आयुक्त प्रभू कापडे यांनी धर्मादाय विभागाच्या समन्वय कार्यात सहभाग नोंदवला. यासोबतच, मराठवाडा धर्मादाय वकील संघाचे अध्यक्ष चंद्रकांत वरुडीकर आणि इतर सर्व पदाधिकारी, धर्मादाय रुग्णालयांचे प्रतिनिधी, डॉक्टर, वैद्यकीय व्यावसायिक, वकील संघाचे सदस्य, तुरुंग अधिकारी, आरोग्य कर्मचारी आणि स्वयंसेवकही या वेळी उपस्थित होते.

या उपक्रमाद्वारे धर्मादाय रुग्णालये आणि वैद्यकीय व्यावसायिकांना एकत्र आणून कैद्यांना आरोग्यसेवा पुरवण्यात आली, तसेच आवश्यक वैद्यकीय उपकरणांची उपलब्धता सुकर करण्यात आली.

कैद्यांना सीपीआर प्रशिक्षण

पुरुष कैद्यांच्या विभागात सीपीआर प्रशिक्षण कार्यक्रम व प्रात्यक्षिके घेण्यात आली, त्यानंतर महिला विभागालाही भेट देण्यात आली. वैद्यकीय आपत्कालीन परिस्थितीत उपयोगी पडतील अशी मूलभूत कौशल्ये सहभागींना देणे, हा या प्रशिक्षणाचा उद्देश होता.

हा कार्यक्रम १९ सप्टेंबर रोजी छत्रपती संभाजीनगर सेंट्रल जेलमध्ये पार पडला, ज्याचे अध्यक्षस्थान उच्च न्यायालयाच्या न्यायमूर्तींनी भूषवले आणि धर्मादाय आयुक्त व तुरुंग अधीक्षक हे प्रमुख मान्यवर म्हणून उपस्थित होते. आरोग्यसेवा, प्रतिष्ठा, सुधारणा आणि पुनर्वसन हे न्यायप्रशासनाला पूरक ठरतात, हा व्यापक दृष्टिकोन या कार्यक्रमातून अधोरेखित झाला. न्यायमूर्ती सूर्यवंशी यांच्या शब्दांत सांगायचे झाल्यास : ''तुरुंगाच्या भिंती स्वातंत्र्य मर्यादित करू शकतात, पण त्या आशा, माणुसकी आणि नव्या आयुष्याची शक्यता रोखू शकत नाहीत.''

स्वातंत्र्यवीर सावरकर प्रेमी मित्र मंडळ आयोजित १५वे संमेलन भूतान येथे होणार

ज्योतिर्मय 📖 साहित्य

छत्रपती संभाजीनगर : स्वातंत्र्यवीर सावरकर प्रेमी मित्र मंडळ छत्रपती संभाजी नगर गेल्या ३० वर्षांपासून स्वातंत्र्यवीर सावरकरांच्या संमेलनाचे आयोजन करीत आलेले आहे.

या अगोदर मंडळांनी छत्रपती संभाजीनगर, अंदमान, मॉरिशियस, श्रीलंका, लंडन, सिंगापूर, जपान, इंदोर, हम्पी, भगूर नाशिक, मेळघाट अशा अनेक ठिकाणी संमेलनाचे आयोजन केले होते. स्थानिक लोकांचा त्यामध्ये मोठा सहभाग रहातो. आपल्या भारताची संस्कृती, क्रांतिकारकाचे योगदान असे विषय या संमेलनाच्या माध्यमातून मांडल्या गेलेले आहेत.

१५वे संमेलन भूतान येथील थिंपू या राजधानीत २ ऑक्टोंबर २०२६ रोजी आयोजन केलेले आहे. या संमेलनाचे संमेलनाध्यक्ष ज्येष्ठ पत्रकार सुधीर सेवेकर, संमेलनाचे स्वागताध्यक्ष माहिती व जनसंपर्क महाराष्ट्राचे माजी संचालक देवेंद्रजी भुजबळ, संमेलनाचे निमंत्रक म्हणून भाऊ सुरडकर, कार्याध्यक्ष स्नेहल पाठक या संमेलनामध्ये भूतान येथील राज परिवारातील तसेच भारतीय सैन्य दलातील काही मंडळी उपस्थित राहणार आहेत.

या सभेमध्ये अनेक मान्यवर आपले विचार मांडणार आहेत.

सावरकरांच्या अनेक पैलूंवर जे लेख अनेक मान्यवरांनी लिहिलेले आहे. त्या स्मरणिकेचा प्रकाशन सोहळा या ठिकाणी अनेक मान्यवरांच्या हस्ते संपन्न होणार आहे.

शैलजा देशपांडे यांच नाटकाच पुस्तक सहस्र सूर्य सावरकर तसेच देवेंद्र भुजबळ यांच्या पुस्तकाचे प्रकाशन देखील याच ठिकाणी संपन्न होणार आहे.

एका परिसत्रात ज्येष्ठ साहित्यिका प्रा. स्नेहल पाठक ह्या स्वातंत्र्यवीर सावरकर कुटुंबातील तीन अग्निशिखा विषय मांडणार आहे.

अस्मिता शिंगोटे ह्या स्वातंत्र्यवीर सावरकर मित्र मंडळ , पांढरकवडा या शाखेची वाटचाल.

ज्येष्ठ विचारवंत डॉ. अशोक वाकोडकर हे स्वातंत्र्यवीर सावरकरांची पत्रकारिता हा विषय मांडणार आहे.

प्राध्यापक रवींद्र मगर यांच्या पुढाकाराने एका मोठ्या सांस्कृतिक कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आलेले आहे.

संमेलनाचे काही प्रमुख वैशिष्ट्ये.

संमेलनामध्ये सहभागी होणारे छत्रपती संभाजी नगर, नागपूर, पांढरकवडा, यवतमाळ,अमरावती, मुंबई, पुणे, नांदेड,जळगाव, धुळे, चाळीसगाव, बीड अशा विविध ठिकाणावरून १३० सावरकर भक्त एकाच विमानाने प्रवास करणार आहेत.

संमेलनामध्ये पुरुष मंडळी संपूर्ण पांढऱ्या पोशाखात तर महिलावर्ग संपूर्ण पैठणी घालणार आहे

संमेलनाच्या सभागृहात प्रत्येक टेबलावर भारताचा ध्वज असेल. तर प्रत्येकाच्या छातीवर भारताचे चिन्ह लावलेले असेल.

स्वातंत्र्यवीर सावरकर प्रेमी मित्र मंडळाचे किरण सराफ, सुभाष कुमावत विजय जहागीरदार, यांचे देखील मोठे योगदान या संमेलनाच्या आयोजनासाठी लाभलेले आहे.

जात्यावरच्या ओव्या......

बैलपोळ्याचा सण
आधी खांदेमळणी
नाही मानेवर जू
लाड लेकरावाणी ||८५२||

बैलपोळ्याचा सण
घाला अंघोळ निट
झुल पाठीवर टाका
मिठमिर्चीन काढते दिठ ||८५३||

©® सौ. मनोरमा बोराडे
छत्रपती संभाजी नगर
मो. 70207 33758

मनोपनिषद अर्थात मनाचे श्लोक-भाग ७४

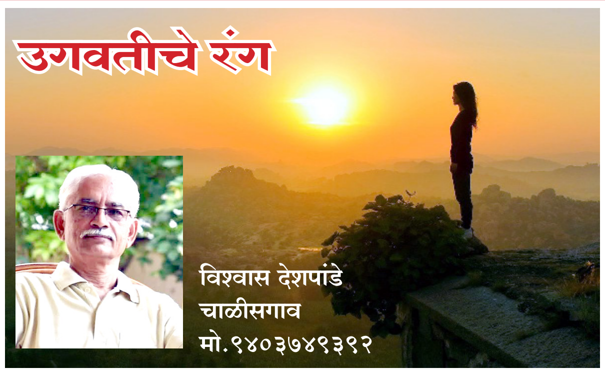

ज्योतिर्मय साहित्य

समर्थांसारख्या संतांना या गोष्टीची अचूक जाणीव असते. समर्थांच्या काळात तर सामान्य माणूस जपतप, अनुष्ठान, व्रते, उद्यापने यासारख्या कर्मकांडात अडकून पडला होता. तो बहिर्मुख झाला होता. त्याला अंतर्मुख करणे आवश्यक होते. समर्थांसारखे सद्गुरू लोककल्याणाचा कळवळा असल्यानेच नामस्मरणासारखा सोपा मार्ग सांगत आहेत. परमेश्वर हा अत्यंत दयाळू आहे. त्याची दीन होऊन म्हणजेच आर्ततेने भक्ती केली, तर तो आपल्या दासांवर कृपा करतो. नुपेक्षी कदा राम दासाभिमानी असे समर्थांनी सांगितलेच आहे. आपणही तो मार्ग अनुसरावा. दीनांचा दयाळू असलेल्या भगवंताला मनी आठवावे. त्याचे रूपगुण अंतरी साठवावे. अशा या भगवंताचे प्रभात समयी चिंतन करावे. संत एकनाथ महाराज म्हणतात,'' आवडीने भावे हरिनाम घेशी, तुझी चिंता त्यासी सर्व आहे.''

स्वसंवाद : १. मी करत असलेल्या धार्मिक गोष्टी (व्रतवैकल्ये किंवा पूजा) केवळ इतरांना दाखवण्यासाठी किंवा एक सामाजिक प्रथा म्हणून करत आहे का?

२. भगवंत माझ्या अंतर्यामीच आहे हे ठाऊक असूनही, मी त्याला शोधण्यासाठी बाह्य कर्मकांडात आणि सण-समारंभांच्या अवडंबरातच गुंतून पडलो आहे का?

३. जेव्हा माझ्याकडे आर्थिक मर्यादा असतात, तेव्हा मी देवाचा कोप होईल या भीतीने व्याकुळ होतो, की ''तो दीनांचा दयाळू आहे'' या भावनेने त्याला आर्ततेने साद घालतो?

४. संत एकनाथ महाराजांनी म्हटल्याप्रमाणे, मी सर्व चिंता त्या लक्ष्मीपतीवर सोडून देऊन कधी आवडीने आणि भक्तीभावाने केवळ नामस्मरण केले आहे का? **(क्रमशः)**

ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः🙏🙏🙏
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः🙏🙏🙏
ॐ नमो भद्रा हनुमते नमः🙏🙏🙏

नामाचे सूक्ष्म स्वरूप

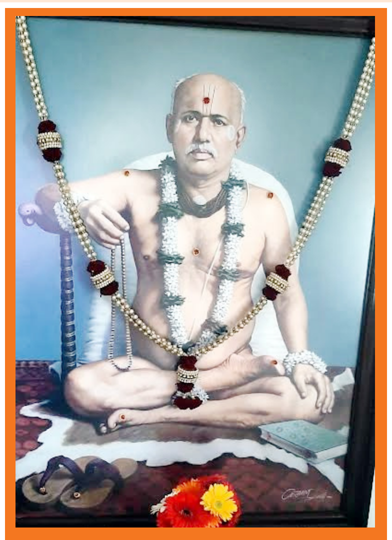

श्री ब्रह्मचैतन्य गोंदवलेकर महाराज

ज्योतिर्मय साहित्य

नुसते 'राम राम' म्हणून राम कसा भेटेल हा प्रश्न माणूस सहजच विचारतो, आणि त्याला दाखला म्हणून म्हणतो की, समजा एखादा मनुष्य 'नोकरी नोकरी' असा जप करीत खोलीत बसला, तर त्याला नोकरी मिळणे शक्य आहे का ? वरकरणी हा दाखला अगदी बेमालूम दिसतो खरा, पण थोडासा विचार केला, तर तो इथे मुळीच लागू पडत नाही, असे कळून येईल. जो दाखला द्यायचा, आणि ज्या बाबतीत तो द्यायचा, त्यांचे गुणधर्म सारखे असावे लागतात. 'रामनाम' आणि 'नोकरी' यांचे परिणाम एकमेकांविरूद्ध आहेत. 'राम राम' म्हणण्याचा शेवट रामप्राप्तीत म्हणजे स्वत:च्या विस्मरणात होत असतो; म्हणजे देहबुद्धीतून देहाच्या पलीकडे जाणे, म्हणजे स्थूलांतून सूक्ष्माच्या पलीकडे जाणे, हा 'राम राम' म्हणण्याचा परिणाम. परंतु नोकरीचा प्रकार याच्या अगदी विरुद्ध आहे. मुळात नोकरी ही कल्पना सूक्ष्म आहे. नंतर, ती मिळावी म्हणून दहाजणांचे आर्जव करायचे, त्याच्यानंतर ती देणारा भेटायचा, आणि मग आपण ती नोकरी करायची. म्हणजे नोकरी या कल्पनेतून, सूक्ष्मातून, स्थूलात जाणे हा नोकरीचा प्रकार. पण ' राम राम ' म्हणणे हा प्रकार स्थूलांतून सूक्ष्माच्याही पलीकडे जाण्याचा आहे. यावरून, नोकरीचा हा दाखला इथे लागू पडत नाही हे स्पष्ट होते. दुसरी गोष्ट म्हणजे 'नोकरी नोकरी' असा जप करून नोकरी मिळणे कठीण हे तर खरेच, पण 'राम राम' म्हणून राम मिळणे कसे सोपे, किंबहुना कसे हमखास शक्य आहे हे पहा. नोकरी म्हणजे मुळात कल्पना असून, ती प्रत्यक्षात आणण्याकरिता इतर अनेक गोष्टींची कशी जुळवाजुळव करावी लागते, हे आपण आत्ताच पाहिले. तसेच, घर बांधणे ही कल्पना; ती पुरी करून ते घर सर्व बाजूंनी सुखसोयीचे आगर व्हावे या हेतूने सर्व जिनसा पैदा करून त्यात आणून ठेवणे, म्हणजेच कल्पनेतून कृतीत येण्याचा प्रकार झाला. आता हे करणे किती कष्टाचे आणि अनिश्चीत आहे याचा अनुभव सर्वांना आहे. 'राम राम' म्हणण्याचे उद्दिष्ट, स्थूलांतून सूक्ष्माच्या पलीकडे जाणे हे आहे; म्हणजेच, अगदी सर्व बाजूंनी परिपूर्ण आणि भरलेले घर एकेक वस्तू फेकून देऊन रिकामे करण्यासारखे आहे. ही गोष्ट करण्याची इच्छा असल्यास कोणालाही सहज होण्यासारखी आहे. तेव्हा 'नोकरी नोकरी' म्हणून नोकरी मिळणे जितके कठीण, तितकेच 'राम राम' म्हणून राम मिळणे निश्चीत आहे. सबब 'राम राम' म्हणून राम कसा भेटेल अशी शंका न घेता' राम राम' जपावे.

मनाच्या सर्व दु:खाला कारण देहबुद्धी आहे. ती जायला उपाय एकच: प्रेमाने भगवंताचे नामस्मरण करावे. त्याच्या योगाने सर्व मल जाईल. नामस्मरणच रामाची गाठ घालून देईल. चित्तात तशी तळमळ मात्र पाहिजे. 'मी' पणा टाकावा आणि परमात्म्याचे होऊन राहावे.

जो नाम घेतो त्याला देहाच्या सुखदु:खाची जाणीव राहणार नाही. तो आनंदात राहील.

***

|| अध्यात्म ||

मधुकर बोरीकर, पुणे

आपले सण आपले उत्सव महालक्ष्मी/ गौरी

एका वराने ती आपल्या सासऱ्याची गमावलेली दृष्टी व राज्य मिळवते, तर दुसऱ्या वराने आपल्या पित्याला शंभर पुत्र होतील असा वर ही मागून घेते. अजूनही ती यमाचा पिच्छा सोडत नाही.
यम तिला म्हणतो की, तू आता परत जा. तेव्हा ती यमाला प्रार्थना करते की, हे प्रभू आपण मला माता भगवतीची भक्ती प्रदान करावी. मातेच्या भक्तीने माणसाला मुक्ती मिळते. नरकात जाण्या पासून वाचविणारी सर्व अशुभाचा चा नाश करणारी आपले प्रारब्ध, संचित व क्रियमान कर्माला जाळून नष्ट करणारी, पापांचा नाश करणारी, अशी ही भगवती माता आहे. तिची भक्ती आपण मला प्रदान करावी.
सिद्ध पुरुष जर सामान्य माणसाने त्यांना आध्यात्मिक उत्कर्षा बद्दल काही मागणे मागितले, तर ते आनंदीत होतात. व्यवहारीक गोष्टी मागण्या ऐवजी परमार्थिक उत्कर्ष मागणे केव्हाही श्रेयस्कर आहे असे त्यांना वाटते. सावित्रीने असे पारमार्थिक मागणी केल्यामुळे यम धर्मराज प्रसन्न होतात, व ते म्हणतात, सर्वांचे भगवान, सर्व कारणांचे कारण, सर्वेश्वर, सर्वांचे आदि रुप, सर्वज्ञ, परि पालक, नित्य स्वरूप, नित्यानंद, निराकार, स्वतंत्र, निर्गुण, निराकार, अनासक्त, सर्वसाक्षी, सर्वाधिक परात्पर व माया विशिष्ट परमात्मा, हेच मूळ प्रकृतीच्या रूपाने अभिव्यक्त होतात. या जगातील सर्व दृश्य व अदृश्य पदार्थ हे त्यांचाच अविर्भाव आहेत. ते परम पुरुष प्रकृती बनलेत. प्रकृती व पुरुष हे एकमेकापासून अभिन्न आहेत

|| संजय उवाच... ||

@संजय काव्या पुणे 7743918559

✍️ आकर्षण

आकर्षण विचारांचे असावे व्यक्तींचे नाही, आकर्षण कामाचे असावे श्रीमंतीचे नाही, आकर्षण ध्येयाचे असावे मोठेपणाचे नाही, आकर्षण प्रामाणिकपणाचे असावे लबाडीचे नाही.

परिवर्तन किंवा बदल हेच सत्य आहे

वाचकहो, हिंदूधर्म हा सनातन धर्म आहे,मानला जातो.आपल्या धर्मात अनादी काळापासून परंपरा रिती कर्म आणि आचरणाला महत्व आहे.याच मुख्य कारणामुळे वर्षभर तर सण ऊत्सव, कर्मधर्म असतातच पण चातुर्मास म्हणजे सध्या चालू असलेला विशेष काल. जो पुण्य फल प्राप्त करून देतो. म्हणून जीवन बदलत राहते. बदल हा सृष्टीचा धर्म आहे. हेच सत्य आहे म्हणून भगवान श्रीहरीविष्णूला "अनादिनिधनम"म्हणतात! ज्यांना प्रारंभ व अंत नाही असा. माणसाच्या जीवनात सर्व परिवर्तनशील आहे. शरीर, संबंध, परिस्थिती वेळ सतत पुढे जात राहते. म्हणजे बदलत राहते.जे काल होते ते आज नाही व जे आज आहे ते ऊद्या नाही.जसी मानव बालपण, तारूण्य व वृद्ध अवस्थातून जातो. पण हरीची सत्ता कालातीत आहे. म्हणून आपण वस्तू परिस्थिती किंवा कर्मधर्मातून मुक्त झाले पाहिजे. आज तंत्रज्ञान स्वीकारा पण अध्यात्मिक आधार बदलू नका. आपले मूल्य, चारित्र्य व विश्वास ठाम असावा. "जे झाले ते गंगार्पण, त्याच्याप्रती कृतज्ञता व आतावर श्रद्धा. आज एवढे पुरे. स्वस्थ रहा मस्त राहा सुख दु:खाचे तरंग माणसा-माणसाचे वाचत राहा. आपला दिवस सद्गुरूकृपेने आनंदी जावो सुप्रभात.

जेवणानंतर कोथिंबीर चावून खाल्ल्याने पचन सुधारते

ज्योतिर्मय साहित्य

मेथी : मेथी हे मधुमेहींना वरदान आहेच. चवीच्या दृष्टीने पालेभाज्यांत मेथीचे महत्त्व फार मोठे आहे. मधुमेहाच्या प्राथमिक अवस्थेत मेथीची भाजी नियमित खाल्ली तर मेथीपूड मिसळून गव्हाची पोळी खाण्याची पाळी येत नाही. मेथीची पालेभाजी खाल्ल्यामुळे लघवीचा वर्ण सुधारतो. भूक सुधारते, पाचक स्राव वाढतात. बाह्येपचार म्हणून मेथी पालेभाजीचा लेप दुखणाऱ्या सांध्यावर करावा. दु:ख कमी होते. केस गळणे, कोंडा, केस निर्जीव होणे याकरिता मेथीच्या रसाने केस धुवावे.

राजगिरा : राजगिरा बियांचा वापर आहेच. राजगिरा पालेभाजी रक्तशुद्धीकरिता फार उपयुक्त आहे. गंडमाळा, क्षय, लघवीची जळजळ या विकारांत पालेभाजी किंवा त्या पानांचा वाटून लेप करावा. शरीरस्वास्थाकरिता लागणारी द्रव्ये राजगिरा पाने व बिया या दोन्हीही आहेत.

शतावरी : शतावरी पाने अगदी बारीक असतात. लहान मुलांच्या जुलाब, पित्त होणे, दातांचा त्रास या विकारांत रस द्यावा. पाने पौष्टिक आहेत. कंदातील स्तन्यजनन हे गुण पानात अल्प प्रमाणात आहेत. कुंडीत शतावरी शोभेकरिता लावतात. त्यातील पानांचा ताजा रस ताकद कमावण्याकरिता उपयुक्त आहे. गोवर, कांजिण्या, जीर्णज्वर, कडकी या विकारांत ही पालेभाजी पथ्यकर आहे.

संकलन –
डॉ. प्रमोद ढेरे (निसर्ग उपचार तज्ञ)
पिंपरी-चिंचवड, पुणे.
आरोग्यविषयक व्याख्याते व लेखक
संपर्क – ९२ ७१ ६६९ ६६९

शेपू : उग्र वासामुळे शेपूचा वापर कमी होतो. शेपूची पालेभाजी वात व कफविकारात फार चांगली. पाने स्वच्छ धुऊन घेतली की उग्र वास कमी होतो. अग्निमांद्य, पोटफुगी, गॅस, कुपचन या विकारांत लगेच गुण देणारी ही पालेभाजी आहे. सोबत जिरे, आले किंवा लसूण वापरावा. लहान मुलांच्या पोटदुखी, जंत, कृमी या तक्रारीवर एकवेळी दिलेली भाजी काम करते. ज्या स्त्रियांना मासिक स्राव व्यवस्थित येत नसल्यास त्यांनी काही दिवस शेपूची पालेभाजी खावी. विटाळ नियमित होतो. गळवे पिकण्याकरिता पानांचा लेप करावा. गंडमाळा विकारात पोटात घेण्याकरिता व बाहेरून पानांचा लेप अशा दोन्हीकरिता शेपूच्या पानांचा वापर करावा.

हादगा

हादग्याची फुले पांढरी किंवा जांभळ्या रंगाची असतात. चणापीठ पेरून हादग्याच्या फुलांची कोरडी भाजी फार चविष्ट होते. पूर्वी मिळणाऱ्या अनेक भाज्या अलीकडे दिसेनाशा झाल्या आहेत. हादग्याला आगस्ता असे संस्कृत नाव आहे. आयुर्वेदीय औषधीकरणात मनशील शुद्धीकरिता हादग्याच्या पानांच्या रसाचा वापर सांगितला आहे. ठेचाळलेल्या भागावर किंवा जखमेवर पाने ठेचून बांधावी. जखम भरून येते.

****

प्रभातपुष्प

षटकोळी माझी

संध्याराणी जयहिंद कोल्हे {काव्यसंध्या}
कळंब जि.धाराशिव मो. 87885 91371

बेलपत्र

भोळ्या महादेवाची सदा
मनोभावे पूजा करुन
श्वेत पुष्प अर्पिते
नमन करुन मनोभावे
आनंदाने मी पहा
बेलपत्र शंभूस वाहते

तीन पानांचे बेलपत्र
सोबती सुगंधी फुले
शंभूस खूप आवडते
अभिषेक,पूजा करुन
शुभ कामना करताना
मनोभावे नमन करते

श्री गणेशोत्सव आनंदाची पर्वणी

ज्योतिर्मय साहित्य

सुखकर्ता दुःखहर्ता वार्ता विघ्नाची
नुरवी पुरवी प्रेम कृपा जयाची।।

श्री समर्थ रामदास स्वामीमी लिहीलेल्या गणपतीच्या आरतीच्या या पहिल्या ओळी कानावर पडल्या की आपोआप आपणही त्या ओळी म्हणू लागतो हे सारे एके काळी तोंडपाठ असायच्या पण आता मानवी जीवन हे खूपच धावपळीचे व धकाधकीचे झाले आहे. लोकांकडे सर्वकाही आहे; पण वेळ आणि समाधान मात्र कमी झाले आहे. आपल्या भारतीय संस्कृतीमध्ये या सर्व गोष्टींवर मात करण्यासाठीच की काय आणि स्वतःसाठी आनंद मिळविण्याच्या उद्देशाने या विविध सणांची निर्मिती झाली असावी.

चैत्र महिन्यात मांगल्याच्या गुढीपासून अनेक सणांना सुरुवात होते आणि भाद्रपद महिन्यात लहान-थोरांचा, सर्वांचा लाडका सण येतो, तो म्हणजे श्री गणेश चतुर्थी. हा सर्वांचा अत्यंत प्रिय असा सण आहे.

या दिवसांमध्ये पावसाचा जोर थोडा कमी झालेला असतो. सर्वत्र सृष्टीने हिरवागार शेला पांघरलेला असतो. वृक्षवेलींच्या फुलांना बहर आलेला असतो. त्यांच्या सुगंधाने वातावरण प्रसन्न आणि आनंदमय होऊन गेलेले असते. आणि तेव्हाच आपल्या श्री गणेशाचे आगमन म्हणजे जणू दुग्धशर्करा योगच!

आपल्या जीवनात सुख घेऊन येणारा, आपल्या दुःखांना कमी करणारा, आपल्या इच्छा-आकांक्षा पूर्ण करणारा, मन हर्षाने भारावून टाकणारा आणि

आपल्या कृपेचा वर्षाव करणारा बाप्पा आपल्या घरी दहा दिवसांसाठी येणार म्हणून आपण खूप उत्साहित होऊन जातो. आपल्या शरीरावर आणि मनावर आलेला ताण या दहा दिवसांत काहीसा हलका होतो.

हल्ली सगळ्यांनाच काही ना काही कामाचा ताण असतोच. पण त्यातून वेळ काढून गावाकडच्या ओढीने ओढलेले मन नकळत गावाकडे धाव घेते. शिक्षणासाठी बाहेरगावी असलेल्या विद्यार्थ्यांना कधी एकदा घरी जाता येईल, असे वाटत असते. त्यांच्या डोळ्यांसमोर सतत गावाकडच्या आठवणी दाटत असतात.

आपले गाव, आपले घर, आपले मित्र, आपले गणेश मंडळ, आपण केलेली मागच्या वर्षीची आरास, मंडळामध्ये आपल्या मित्रांसमवेत केलेला सुंदर देखावासारं काही आता घडल्याप्रमाणे डोळ्यांसमोर उभे राहते आणि लगेच बॅग भरून घरी जावेसे वाटते.

पण लगेच विचार येतातआता सुट्टी मिळेल का? बॉस काय म्हणेल? कॉलेजमधील परीक्षा तोंडावर आलेली असते आणिघरी जाण्याची ओढ मात्र मनावर अधिराज्य करत असते. वेळेचा अभ्यासाचा आणि रुटीन चा मेळ घालत कितीही काही असले तरी गावाच्या ओढीने पळणारे मन तेंव्हा हलकेच भाऊक होते. आणि मन गावाच्या ओढीने ओढ घेते. असे वाटते ही सारी किमया त्या सुखकर्त्यांचीच. आणि मग गणपती बाप्पा मोरया म्हणत घरी जाण्याची ओढ काही औरच असते तुफान गर्दी असलेल्या त्या रस्त्यावरून धावणाऱ्या गाडीच्या दिशेने आपण पळत असतो. असेच आयुष्याचेही असते. आपल्या सुख-दुःखाची गाडी अधिकाधिक वेगाने धावत असते आणि या सणाच्या स्टेशनवरती थोड्या विसाव्यासाठी थांबते. सगळे प्रवासी थोडा वेळ खाली उतरतात, मन आणि शरीर दोन्ही ताजेतवाने करून मग पुन्हा पुढच्या प्रवासाला निघतात.

असा हा जीवनप्रवास सर्वजण करत असतात आणि आपल्या जीवनाची गाडी पुढे नेत असतात. सुख-दुःख सारी त्या देवावर सोपवून आपली कर्म करत असतात.

कवयित्री /लेखिका
सौ. रुपाली सुधीर गुरव
वडूथ, सातारा मो. 97679 71051

आणि जेव्हा आपल्या आवडीच्या स्टेशनवर, म्हणजेच गणपतीच्या दिवशी घरी येण्याचा योग येतो, तेव्हा घरच्या मंडळींसमवेत वेळ घालवणे, गावातील हालहवाल जाणून घेणे, पीक-पाण्याचा अंदाज घेणे आणि गजाननाच्या मंडपात शक्य होईल तेवढी मदत करणे, हे सारे भक्तिभावाने केले जाते.

गणरायाला भक्तिभावाने नमस्कार करून मनोभावे म्हणावेसे वाटते

हेच दान देगा देवा,
तुझा विसर न व्हावा ।।

घरीदारी चार गोडाधोडाचे पदार्थ बनविले जातात. बाप्पांना अत्यंत प्रिय असे मोदक प्रत्येक घरी बनविले जातात. भक्तिभावाने आणि प्रेमाने देवाला अर्पण करून सर्वजण मिष्टान्नाचे जेवण करतात.

घरातील हा आनंद, हा एकोपा, जिव्हाळा आणि आपुलकी जपणे म्हणजेच आपल्या संस्कृतीला जपणे होय. जेथे संस्कृतीची पूजा, तेथेच देवाची पूजा. या सर्वांत देव सामावलेला असतो आणि आपल्या भक्तांना आशीर्वाद देताना देवालाही आनंदच होत असतो.

असा हा गणेशोत्सव केवळ एक सण नाही, तर धावपळीच्या जीवनाला क्षणभर विसावा देणारा, माणसांना माणसांशी जोडणारा, नाती-जिव्हाळा जपणारा आणि आपल्या संस्कृतीशी पुन्हा एकदा घट्ट नाते जोडणारा आनंदाचा, उत्साहाचा आणि भक्तिभावाचा सोहळा आहे

राजीव गांधी महाविद्यालयात पदवी प्रमाणपत्र वितरण समारंभ संपन्न

ज्योतिर्मय साहित्य

करमाड - डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर संलग्नीत राजीव गांधी कला, वाणिज्य व विज्ञान महाविद्यालय, करमाड यांच्या वतीने २०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षातील पदवीधर विद्यार्थ्यांसाठी 'पदवी प्रमाणपत्र वितरण समारंभ' सोमवार, दि.२१ सप्टेंबर २०२६ रोजी सकाळी १०.३० वाजता महाविद्यालयामध्ये आयोजित करण्यात आला होता. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी संस्थेचे अध्यक्ष श्री. लक्ष्मणराव मनाळ हे होते. प्राचार्य डॉ.भारत खंदारे आणि डॉ. व्यंकटेश लांब, व्यवस्थापन परिषद सदस्य, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, छत्रपती संभाजीनगर हे प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होते.

याप्रसंगी संस्थेच्या सचिव श्रीमती डॉ. शैलजा प्रमोद जोशी तसेच मा. अंकुशराव (नाना) मोरे, अध्यक्ष, ज्ञानोदय विद्या प्रसारिणी इंग्लिश स्कूल, मंठा यांचीही प्रमुख उपस्थिती होती.कार्यक्रमाची सुरुवात डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर आणि स्व. राजीव गांधी यांच्या प्रतिमांचे पूजन करुन व दीपप्रज्वलनाने करण्यात आली. त्यानंतर विद्यापीठ गीत सादर करण्यात आले. प्रास्ताविकातून महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. एस. एस. मुळे यांनी पदवी प्रमाणपत्र वितरण सोहळ्याचे महत्त्व विशद केले. प्रमुख मार्गदर्शक डॉ. व्यंकटेश लांब यांनी विद्यार्थ्यांना उच्च शिक्षण, रोजगार, स्पर्धा परीक्षा, कौशल्यविकास आणि सामाजिक बांधिलकी या विविध विषयांवर मार्गदर्शन केले .बदलत्या काळानुसार विद्यार्थ्यांनी ज्ञानासोबतच कौशल्ये, तंत्रज्ञानाची जाण आणि सामाजिक जाणीव विकसित करणे आवश्यक असून विद्यार्थ्यांनी स्वतः ला प्रकाशमान कसे करावे,आपली कार्य क्षमता कशी वाढवावी या अनुषंगाने सविस्तर मार्गदर्शन केले. अध्यक्षीय समारोप करताना मा. आ. ॲड. लक्ष्मणराव मनाळ यांनी विद्यार्थ्यांना मोबाईल चा शिक्षणाच्या संदर्भानेयोग्य वापर करून त्याचा अतिरेक टाळावा असा संदेश देत पदवी ही केवळ शैक्षणिक पात्रतेची पावती नसून समाजाप्रती असलेल्या जबाबदारीची जाणीव करून देणारा महत्त्वाचा टप्पा आहे, असे त्यांनी नमूद केले. समारंभाचे सूत्रसंचालन डॉ. किशोर काळे व प्रा. डॉ. जयश्री पाटील यांनी प्रभावीपणे केले. कार्यक्रमाच्या यशस्वी. कार्यक्रमाचे संयोजक व उपप्राचार्य प्रा.मनोज देवकर यांनी उपस्थितांचे आभार मानले.आयोजनासाठी कला, वाणिज्य व विज्ञान विद्याशाखा, सांस्कृतिक विभाग, परीक्षा विभाग, राष्ट्रीय सेवा योजना, क्रीडा विभाग तसेच महाविद्यालयातील प्राध्यापक व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांनी परिश्रम घेतले.

या प्रसंगी मोठ्या संख्येने प्राध्यापक, शिक्षकेतर कर्मचारी, पालक विद्यार्थी उपस्थित होते.

कुस्तीत पोरवाल कॉलेजचा डंका; हनी हैदरीची विभागीय स्पर्धेत धडक

ज्योतिर्मय साहित्य

कामठी - कामठी येथील स्थानिक एस के पोरवाल कनिष्ठ महाविद्यालयातील हनी हैदरी या विद्यार्थ्यांची फ्री स्टाईल कुस्ती साठी निवड झाली आहे.क्रीडा व युवक संचनालय पुणे अंतर्गत आयोजित जिल्हास्तरीय फ्री स्टाईल व ग्रीको रोमन कुस्ती स्पर्धा वयोगट १९ जिल्हास्तरीय स्पर्धा १६ /९ /२०२६ ला कविवर्य सुरेश भट सभागृह रेशीम बाग नागपूर येथे आयोजित करण्यात आली होती. या स्पर्धेमध्ये विविध कनिष्ठ महाविद्यालयाच्या विद्यार्थी व विद्यार्थिनींनी सहभाग घेतला होता. वयोगट १९ मध्ये हनी हैदरी या विद्यार्थ्यांने वेट कॅटेगिरी ९७ मध्ये आपले उत्कृष्ट प्रदर्शन दाखवत प्रतिस्पर्ध्याला चित्त केले. या विजयाने त्याची निवड विभागीय स्तराकरिता झाली. या स्पर्हेकरीता कॉलेजच्या प्राध्यापिका डॉ मल्लिका नागपुरे यांचे सहकार्य व मार्गदर्शन लाभले तसेच कॉलेजचे प्राचार्य डॉक्टर स्वप्नील दहात सर व कॉलेजचे उपप्राचार्य वंजारी व सर्व पर्यवेक्षक मेंढे सर व शिक्षक व शिक्षकेत्तर कर्मचाऱ्यांनी त्याच्या पुढील विभागीय स्तराच्या फ्री स्टाइल कुस्ती स्पर्धा करिता शुभेच्छा दिल्या.

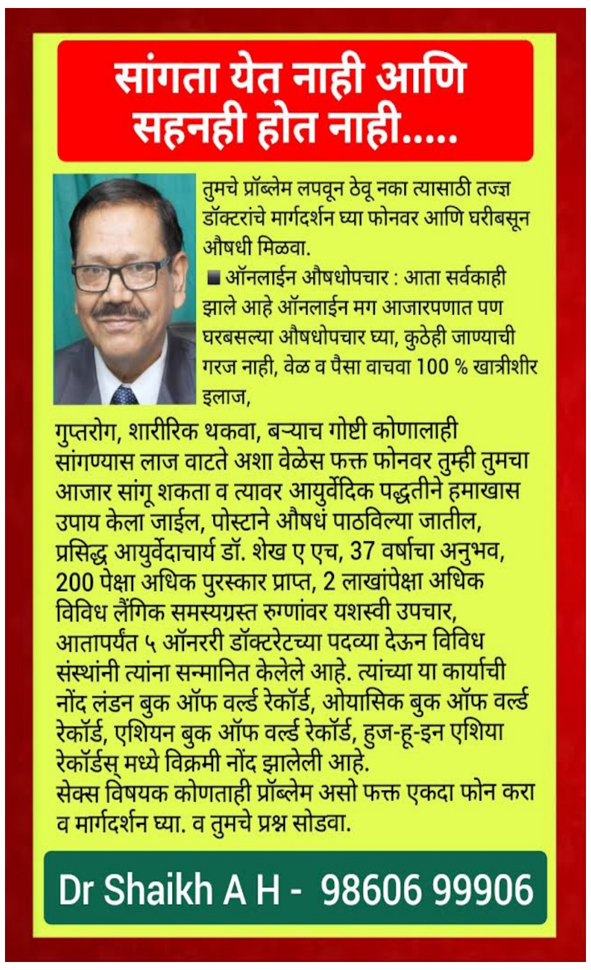

महावस्त्र नात्यांचं : महावस्त्राचे पदर...

विश्वास देशपांडे, चाळीसगाव, प्रतिक्रियेसाठी : ९४०३७४९९३२

'पती-पत्नी' (संसार रथाची दोन चाके)

पतीच्या या राष्ट्रयज्ञात स्वतःच्या संसाराची समिधा करणाऱ्या माई आणि सावरकरांचे हे नाते त्यागाचे सर्वोच्च शिखर आहे.

लग्न झाल्यानंतर मुलाबाळांचे करता करता संसाराची अनेक वर्षे निघून जातात आणि आयुष्याचा पैलतीर दिसायला लागतो. उतारवयात कधी पती आजारी पडतो, तर कधी पत्नी. मुले जवळ असली तर चांगलेच; पण त्यांच्या भरवशावर न राहता दोघे एकमेकांना मायेने सांभाळून घेतात.

माझ्या डोळ्यांसमोर माझ्या काका-काकूंचे उदाहरण नेहमी येते. दोघेही सेवानिवृत्त झालेले होते. पुढे काकूंना अर्धांगवायूचा (पॅरालिसिस) झटका आला आणि त्यांचा कमरेखालचा भाग लुळा पडला. त्यांना चालता येत नव्हते, घरातील कामे करणे तर दूरच राहिले. अशा वेळी काकांनी त्यांची अपार सेवा केली. बाहेरगावी जायचा प्रसंग आला, तरी काका त्यांना व्हीलचेअरवर बसवून गाडीतून सोबत न्यायचे. काकूंना त्यांनी कधीही एकटे सोडले नाही; आमच्या डोळ्यांसमोर त्यांचा हा आदर्श कायम राहिला.

माझे वडीलही आपल्या आयुष्यातील शेवटच्या एक-दीड वर्षात अंथरुणाला खिळलेले होते. त्यांच्याकडून काही होत नसे; अशा बिकट वेळी माझ्या आईने त्यांची दिवसरात्र केलेली सेवा मी पाहिली आहे. एखाद्या लहान मुलाची काळजी घ्यावी, तशी त्यांची काळजी तिने घेतली. हेच खरे पती-पत्नीचे निस्सीम प्रेम!

॥ श्री गणेश चिंतन ॥

समर्थ रामदास स्वामी कृपेने मनाचे श्लोक व दासबोधाच्या आधाराने "गणेश उत्सवात १० दिवस नियमित एक गणेश चिंतन करू या कारण "जो स्वतः शुभ झाला तोच शुभारंभ करू शकतो"

कृतज्ञ मी कृतार्थ मी, भगवंत हृदयस्थ आहे 🙏 अपर्णा परांजपे कात्रज पुणे

५. एक अद्भुत ओवी
म्हणोन नामें विघ्नहर। आहां अनाथांचें माहेर।
आदिकरुनी हरिहर। अमर वंदिती ॥५॥
"अनाथांचें माहेर" ही समर्थांची भक्ती.
ज्याला कुणाचा आधार नाही, त्याला गणेश हा माहेरासारखा आश्रय आहे.पण त्याच ओवीत–
"आदिकरुनी हरिहर अमर वंदिती"
शिव-विष्णूसह देवताही गणेशाला वंदितात.
म्हणजे गणेशाला केवळ एका देवतेच्या पातळीवर न ठेवता समर्थ त्याला आद्य तत्त्वाशी जोडत आहेत.

६. ध्यानातून मनाची गती थांबते
ज्याचे आढवितां ध्यान। वाटे परम समाधान।
नेत्रीं रिघोनियां मन। पांगुळें सर्वांगी ॥७॥
याचा अनुभवात्मक अर्थ अत्यंत सुंदर आहे.
गणेशाचे ध्यान → मनाची बाहेरची धावपळ थांबते → अंतर्मुखता → समाधान.
"नेत्रीं रिघोनियां मन" म्हणजे दृष्टी एका बिंदूवर स्थिर झाली की मनाची चंचलता कमी होते.
ही केवळ भक्तिभावाची गोष्ट नाही; धारणा → ध्यान → मन:प्रशमन या योगमार्गाशीही तिचा सुंदर संबंध आहे.

७. गणेशाचे सगुण रूप – पण त्यामागे निर्गुण तत्त्व
यानंतर समर्थ गणेशाच्या रूपाचे विलक्षण वर्णन करतात–मस्तक, सोंड, कान, दात, डोळे, अलंकार, आयुधे, मोदक इत्यादी. या समासात सगुण ध्यानाचे विस्तृत वर्णन आहे.
उदाहरणार्थ-
शोभे फरश आणी कमळ। अंकुश तिक्षण तेजाळ।
येके करीं मोदकगोळ। तयावरी अतिप्रीति ॥
येथे गणेशाच्या हातातील प्रतीके अत्यंत अर्थपूर्ण आहेत. परशू - अनावश्यक आसक्तीचे छेदन.
कमळ - संसारात राहूनही अलिप्तता.
अंकुश - चंचल मनाला विवेकाची दिशा.
मोदक – अंतर्मुख साधनेतून प्राप्त होणारा आनंद.
म्हणजे गणेशाची मूर्ती ही आत्मशिक्षणाची दृश्य भाषा बनते.

८. आणि आता "गणाधीश..." या श्लोकाशी याची सांगड
समर्थांच्या मनाच्या श्लोकात येते–
गणाधीश जो ईश सर्वां गुणांचा ।
मुळारंभ आरंभ तो निर्गुणाचा ।
नमूं शारदा मूळ चत्वार वाचा ।
गमूं पंथ आनंत या राघवाचा ॥१॥
हा श्लोक दासबोधातील गणेशस्तवन समजून घेण्यासाठी अत्यंत सुंदर किल्ली आहे. दासबोधात
गणेश = बोधरूप
मनाच्या श्लोकात–
गणेश = निर्गुणाचा मुळारंभ
आणि त्यानंतर–
शारदा = चत्वार वाचांचे मूळ
म्हणजे समर्थांच्या चिंतनात एक सूक्ष्म क्रम दिसतो
गणेश → बोध, शारदा → वाणी
सद्गुरु → आत्मबोध, राम → परब्रह्म
आणि म्हणून गणेशस्तवन हे केवळ "गणपती बाप्पा, माझे काम निर्विघ्न कर" एवढे नाही.
ते साधकाला सांगते–"माझ्या अंत:करणातील अज्ञानाची भ्रांती दूर होऊ दे; माझ्या बुद्धीत बोध जागा होऊ दे; माझी वाणी त्या बोधाचे माध्यम होऊ दे."यामुळेच समर्थांच्या गणेशस्तवनाची सुरुवात "सर्वसिद्धिफळदायका" अशी होते आणि लगेच "अज्ञानभ्रांतिछेदका, बोधरूपा" असा अत्यंत उच्च आध्यात्मिक स्तर गाठते.
बुध्दी दे गणनायका..... बाप्पा मोरया
(क्रमशः)

विचार ते विजय

लेखक - अमोल बोरीकर.मो. 86240 03013

यश मिळवणं कठीण नाही, टिकवणं कठीण आहे

स्वभाव टिकवावा लागतो.
माणुसकी टिकवावी लागते.
आरोग्य टिकवावं लागतं.
मनाची शांतता टिकवावी लागते.
आणि सर्वांत महत्त्वाचं–
स्वतःची मुळं टिकवावी लागतात.
झाड कितीही उंच वाढलं तरी त्याची मुळं जमिनीत असतात.
मुळं सुटली...
तर उंचीचा काही उपयोग नाही.
"यश मिळाल्यावर टाळ्या वाजवणारे अनेक भेटतात; पण त्या यशाची किंमत रोजच्या आयुष्यातही जपणं–ही खरी परीक्षा असते.
आईच्या त्यागाला, वडिलांच्या कष्टाला, जोडीदाराच्या साथीला,
मुलांच्या वाट पाहणाऱ्या डोळ्यांना आणि मित्रांच्या विश्वासाला तुमच्या यशात स्थान द्या. कारण पद कधीही जाऊ शकतं, पैसा कमी-जास्त होऊ शकतो, प्रसिद्धी आज आहे उद्या नसेल; पण तुम्ही माणूस म्हणून कमावलेला विश्वास टिकला, तर तुमचं यश खऱ्या अर्थाने जिवंत राहतं.
म्हणून शिखरावर पोहोचल्यानंतर खाली पाहून स्वतःची उंची मोजू नका;
वर येताना ज्यांनी तुम्हाला हात दिले,
त्यांच्याकडे कृतज्ञतेने पाहा. आणि रोज स्वतःला एकच प्रश्न विचारा–
'मी कालच्या यशाचा मालक आहे की
आजच्या जबाबदारीचा रखवालदार?
कारण यश मिळवणं कदाचित एका दिवसाचा विजय असेल,
पण ते जपणं म्हणजे दररोज स्वतःला पुन्हा सिद्ध करणं.
शेवटी लोक तुमची संपत्ती विसरतील, पद विसरतील, पुरस्कार विसरतील; पण तुमच्यामुळे त्यांच्या मनात निर्माण झालेलं प्रेम, विश्वास आणि आदर –हीच तुमच्या आयुष्याची खरी कमाई असेल.

नांदेड सिटीमध्ये भव्य नि:शुल्क आरोग्य तपासणी शिबिर संपन्न

ज्योतिर्मय साहित्य

नांदेड सिटी - गणपती उत्सवानिमित्त सालाबादप्रमाणे यंदाही नांदेड सिटी रेसिडेन्शिअल डॉक्टर्स असोसिएशन आणि रामराज्य ज्येष्ठ नागरिक संघ, नांदेड सिटी यांच्या संयुक्त विद्यमाने नांदेड सिटी येथील अँफीथिएटर (गणेश मंडप) येथे भव्य निःशुल्क मेगा हेल्थ चेकअप कॅम्प उत्साहात संपन्न झाला.

नांदेड सिटी, पुणे तसेच परिसरातील नागरिकांसाठी हे आरोग्य शिबिर पूर्णपणे मोफत आयोजित करण्यात आले होते.

शिबिराचे उद्घाटन मा. आमदार श्री. भीमराव तापकीर, नगरसेवक श्री. काकासाहेब चव्हाण, नगरसेवक श्री. सुभाष नाण्हेकर, नांदेड सिटी डॉक्टर्स असोसिएशनचे अध्यक्ष व प्रख्यात नेत्रतज्ज्ञ डॉ. अनिल दुधभाते आणि रामराज्य ज्येष्ठ नागरिक संघाचे अध्यक्ष श्री. शिरीष पाटील यांच्या उपस्थितीत झाले.

याप्रसंगी नांदेड सिटीतील शिक्षण प्रसारक मंडळाचे अध्यक्ष श्री. सुधीरजी काळकर, नांदेड सिटीचे संचालक श्री सुजित कार्ले, मा.संचालक अ‍ॅड. नरसिंह लगड, ज्येष्ठ समाजसेवक श्री. प्रकाश गोरे, श्री. विकास लगड, मधुवंती सोसायटीचे अध्यक्ष श्री. विकास देडगे, सारंग सोसायटीचे अध्यक्ष श्री. नाना देशमुख, उद्योजक श्री. संतोष मते, श्री. शंकरराव इंगवले, श्री. दत्ताभाऊ कोल्हे,आसावरी सोसायटीचेसचिव श्री पाडळकर,

श्री राहुल देशमुख कलाश्री सोसायटीचे श्री. मारुती चालूचे ,ज्ञानेश्वर सोळसकर, साहित्यिक श्री. गिरीश वसेकर उपस्थित होते.

तसेच डॉक्टर्स असोसिएशनचे डॉ. अनिल दुधभाते, डॉ. ऋषिकेश दामले, डॉ. हरीश गोरे, डॉ. वैशाली गोमसाळे, डॉ. विकास क्षीरसागर, डॉ. अनंत शिरुरे, डॉ. रामचंद्र पाडळकर, डॉ. सुशील टिकर, डॉ. व्यंकट जांभळे, डॉ. वैशाली गोसावी, डॉ. शशांक खेडकर आणि डॉ. गौरी पंडितराव यांच्यासह विविध वैद्यकीय क्षेत्रातील तज्ज्ञ डॉक्टर उपस्थित होते.

तसेच रामराज्य ज्येष्ठ नागरिक संघाचे श्री परमानंद पोतदार,श्री गायकवाड,श्री सतीश खानझोडे श्री प्रमोद कुलकर्णी ,श्री मारुती सावंत यांचीही उपस्थिती होती.

तसेच रामचंद्र मिशनच्या विजयाताई लोणकर या ही उपस्थित होत्या.

तसेच सर्व डॉक्टरांचा आपल्या आपल्या हॉस्पिटलचा कर्मचारी वर्ग ही मोठ्या प्रमाणात उपस्थित होता.

कार्यक्रमाच्या प्रारंभी डॉ. अनिल दुधभाते यांच्या हस्ते उपस्थित मान्यवरांचा सत्कार करण्यात आला. यावेळी त्यांनी स्वतः लिहिलेल्या 'नेत्रकोष' या डोळ्यांच्या आजारांवरील उपयुक्त पुस्तकाची प्रत तसेच सुंदर छोटेसे रोपं भेट देऊन मान्यवरांचा सन्मान केला.

शिबिराला मार्गदर्शन करताना मा. आमदार श्री. भीमराव तापकीर यांनी निःशुल्क सेवा देणाऱ्या सर्व डॉक्टरांचे कौतुक केले. समाजाच्या आरोग्यासाठी डॉक्टर देत असलेल्या सेवेमुळे डॉक्टरांना 'देव' का मानले जाते? याची जाणीव त्यांनी उपस्थितांना करून दिली.

या आरोग्य शिबिराचा ४०० पेक्षा अधिक नागरिकांनी लाभ घेतला. विविध वैद्यकीय शाखांमधील ४० पेक्षा अधिक तज्ज्ञ डॉक्टरांनी या शिबिरात सहभाग घेतला.

शिबिरामध्ये सामान्य आरोग्य तपासणीबरोबरच अस्थिरोग, नेत्ररोग, त्वचारोग, मानसोपचार, स्त्रीरोग, आयुर्वेद, दंतचिकित्सा, होमिओपॅथी, कान-नाक-घसा, बालरोग, फिजिओथेरपी आणि आहारतज्ज्ञांचे मार्गदर्शन नागरिकांना मिळाले. याशिवाय बीपी, रक्तातील शुगर, हाडांची घनता तसेच विविध रक्त तपासण्या करण्यात आल्या.

आयोजकांनी ५०० हून अधिक रुग्णांच्या तपासणीचे नियोजन केले होते. त्यासाठी करण्यात आलेले नियोजन, व्यवस्थापन आणि डॉक्टरांचे सहकार्य यामुळे शिबिर सुरळीतपणे पार पडले.

कार्यक्रमाचे सुंदर सूत्रसंचालन डॉ. वैशाली गोमसाळे आणि डॉ. वैशाली गोसावी यांनी केले, तर डॉ दामले यांनी आभार प्रदर्शन केले.

नांदेड सिटी व परिसरातील नागरिकांच्या आरोग्याची काळजी घेत, विविध वैद्यकीय क्षेत्रातील तज्ज्ञ डॉक्टरांना एकाच ठिकाणी उपलब्ध करून देणारा हा उपक्रम अत्यंत उपयुक्त व समाजोपयोगी ठरला. नागरिकांनीही मोठ्या संख्येने सहभागी होत या उपक्रमाला उत्स्फूर्त प्रतिसाद दिला.

दिमाखदार सोहळ्यात ''येवला समाज रत्न''पुरस्कारांचे वितरण

ज्योतिर्मय साहित्य

वैजापूर/येवला - सात वर्षाचा गौरवशाली प्रवास करणाऱ्या ''साप्ताहिक येवला वृत्त'' च्या वतीने सामाजिक बांधिलकी जपत विविध क्षेत्रात उल्लेखनीय कार्य करणाऱ्या उत्कृष्ट समाजसेवकांचा रविवार (ता,२०) रोजी दिमाखदार सोहळ्यात दिग्गज मांन्यवरांच्या उपस्थितीत येवल्याच्या २० समाजरत्नांचा लक्ष्मी सिनेप्लेक्स येथे शाल, स्मृतीचिन्ह व सन्मानपत्र देऊन गौरव करण्यात आला. या कार्यक्रमात नगराध्यक्ष राजेंद्र लोणारी, राजपूत फोरमचे प्रांतीय अध्यक्ष राजेन्द्रसिंह राजपूत (चौहान), दराडे फाउंडेशनचे कुणाल दराडे,

डॉ,संकेत शिंदे, विकर्णसिंह (बाळू शेठ)परदेशी, सर्जेराव सावंत, माजी शिक्षणाधिकारी तथा जेष्ठ नागरिक धोंडीरामसिंह राजपूत, आयोजक संपादक धिरजसिंह परदेशी, उप संपादक नाना लहरे, निवासी संपादक प्रसाद कुलकर्णी यांची उपस्थिती होती.''येवला साप्ताहिक चे दैनिकात रूपांतर व्हावे अशा शुभेच्छा राजेंद्रसिंह राजपूत यांनी दिल्या, तर कुणाल दराडे यांनी येवला वृत्त हे शहराचा सामाजिक, ऐतिहासिक वारसा जपुन दायित्व पूर्ण करीत आहे, या वृत्तपत्राच्या पाठीशी मी सदैव उभा आहे,धीरजसिंह परदेशी यांनी आवाज द्यावा मी सदैव सहकार्यचा हात पुढे करेल असे उदगार काढले तर डॉ.संकेत शिंदे यांनी हे वृत्तपत्र सामाजिक समस्या, नागरिक समस्या यांना वाचा फोडून शहराच्या विकास कामांना गती देण्याचे महत्वपूर्ण कार्य करीत असल्याचे नमूद केले.समाजरत्न पुरस्कार मिळालेल्या सर्व बंधू-भगिनीचे अभिनंदन करीत धोंडीरामसिंह राजपूत म्हणाले की, पुरस्कारार्थी यांची जबाबदारी वाढली असून त्यांनी आणखी जोमाने कार्य करावे अशी अपेक्षा व्यक्त केली. आरंभी हिंदवी स्वराज्य संस्थापक छत्रपती शिवाजी महाराज यांच्या प्रतिमेला

अभिवादन करून ज्योत प्रज्वलित करण्यात आली. प्रास्तविक संपादक धिरजसिंह परदेशी यांनी केले. अत्यंत बहारदार सूत्रसंचलन श्री.महाले यांनी केले तर मनभावक आभार प्रदर्शन निवासी संपादक प्रसाद कुलकर्णी यांनी केले.

जेष्ठतम नागरिक प्रभाकर झळके, प्रजापिता ब्रम्हाकुमारी विश्व विद्यालय केंद्रच्या बी.के नीता दीदी, नारायण मामा शिंदे, यांनी मनोगत व्यक्त केले. विविध क्षेत्रातील उत्कृष्ट कार्याने नावाजलेल्या व्यक्तींचा गौरव हे या कार्यक्रमाचे वैशिष्ठ्य होय.

पिंपळे सौदागर येथे गणपती अथर्वशीर्ष पठण उत्साहात

ज्योतिर्मय साहित्य

पुणे - पिंपळे सौदागर येथील राष्ट्रवादी काँग्रेस पक्षाचे नेते , नगरसेवक (अजित पवार गट) विठ्ठल नाना काटे, प्लेस्कोचे संचालक युवानेते उमेश काटे यांच्यावतीने गणेशोत्सवानिमित्त आयोजित अथर्वशीर्ष पठणाच्या कार्यक्रमात परिसरातील नागरिकांनी सहभागी होत श्रीगणेश चरणी सेवा अर्पण केली. आर्ट ऑफ लिव्हिंग यांच्या सहकार्याने घेण्यात आलेला हा अध्यात्मिक कार्यक्रम बाळासाहेब कुंजीर क्रिडांगणावर मोठ्या भावभक्तीपूर्ण वातावरणात झाला. प्रारंभी विठ्ठल नाना काटे, उमेश काटे, विलास काटे, नंदकुमार काटे, अनील काटे, मीनाक्षी काटे, विलास जोशी शंकरराव काटे, शशी काटे, ज्ञानेश्वर घोटणे, दत्ता झिंजुर्डे, सुनीलअण्णा काटे, आदींच्या हस्ते दिपप्रज्वलन आणि श्री गणेशाच्या आरतीने करण्यात आला. त्यानंतर मकरंद वळे , रेणुका सुरपूरकर यांच्या नेतृत्वाखाली उपस्थित नागरिकांनी अथर्वशीर्षाचे पठण केले.

ज्ञानभास्कर: वर्धा येथे सेवानिवृत्त शिक्षक कर्मचारी आमसभा व १७ वे अधिवेशन

ज्योतिर्मय साहित्य

वर्धा - सेवानिवृत्त केंद्र तथा राज्य कर्मचारी, शासकीय व अशासकीय लोकल बॉडीज, सेवानिवृत्त वेल्फेअर संघटना वर्धाच्या वतीने वर्धा येथे दिनांक २७ सप्टेंबर २०२६ रोजी रविवारला श्री अनुसया माता मंगल कार्यालय नागपूर रोड, नालवाडी ग्रामपंचायत समोर येथे आमसभा आयोजित करण्यात आली आहे.ही सभा सकाळी १०.३० वाजता सुरू होणार आहे.

सदर आमसभेच्या अध्यक्षस्थानी संघटनेचे अध्यक्ष माजी प्राचार्य श्री. अरविंद गवरशेट्टीवार सर राहणार असून या आमसभेला प्रमुख अतिथी म्हणून वर्धा जिल्ह्याचे पालकमंत्री तथा राज्याचे शिक्षण मंत्री माननीय श्री डॉ.पंकज भाऊ भोयर, शिक्षक आमदार माननीय श्री सुधाकर आडबाले, माजी शिक्षक आमदार श्री व्ही यु डायगव्हाणे, तथा वर्धा नगर परिषदेचे नगराध्यक्ष श्री. सुधीर भाऊ पांगुळ प्रामुख्याने उपस्थित राहणार आहे. सभेला मोठ्या संख्येने सदस्यांनी उपस्थित रहावे अशी विनंती अध्यक्ष श्री अरविंद गवरशेट्टीवार व सचिव शेषराव बिजावार यांनी केली आहे. सदर आम सभेत अध्यक्षांचे प्रास्ताविक व मनोगत होईल. प्रमुख अतिथींचे मार्गदर्शन होणार आहे. तसेच मागील आमसभेच्या इतिवृत्ताचे वाचन, २०२५-२६ च्या खर्चास मंजुरी देणे, प्राविण्य प्राप्त इयत्ता (दहावी बारावी) विद्यार्थ्यांचा सत्कार, ज्येष्ठांचा सत्कार, सेवानिवृत्त कर्मचाऱ्यांच्या सेवानिवृत्त शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या प्रलंबित मागण्या, पेन्शनचे मुद्दे आणि भविष्यातील नियोजनावर चर्चा करण्यासाठी आयोजित केला जातो.तसेच ७५ वर्ष पूर्ण करणाऱ्या जेष्ठ सदस्यांचा सत्कार करण्यात येणार आहे.

अखिल भारतीय पूर्व सैनिक सेवा परिषद आणि मातृशक्तीने घेतले श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई गणपतीचे दर्शन

ज्योतिर्मय साहित्य

पुणे - अखिल भारतीय पूर्व सैनिक सेवा परिषद आणि मातृशक्तीच्या सदस्यांनी आज सकाळीच पुण्याचे आराध्य दैवत श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई गणपतीचे दर्शन घेतले आणि आरती केली.या शिष्टमंडळाने राष्ट्रीय सुरक्षा, शांतता आणि देशाच्या समृद्धीसाठी बाप्पाच्या चरणी प्रार्थना केली. या सुवर्ण संधीचे आणि दर्शनाचे नियोजन वायुदलाचे माजी सैनिक श्री अशोकजी तिवारी यांनी श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई गणपती ट्रस्टच्या विश्वस्तांशी समन्वय साधून अत्यंत नेटकेपणाने केले. श्रीमंत दगडूशेठ हलवाई गणपती ट्रस्टचे कोषाध्यक्ष श्री महेशजी सूर्यवंशी यांनी या प्रसंगी माजी सैनिकांना सुलभ व शिस्तबद्ध दर्शन घडवून आणण्यासाठी विशेष सहकार्य केले. यामुळे माजी सैनिक आणि त्यांच्या कुटुंबियांना उत्तमरीत्या दर्शन घेता आले.

दर्शनानंतर प्रसारमाध्यमांशी संवाद साधताना

वायुदलाचे माजी सैनिक श्री तिवारी यांनी ट्रस्टच्या विश्वस्तांचे विशेष आभार मानले. माजी सैनिक आणि मातृशक्तीबद्दल विश्वस्तांनी दाखवलेली आपुलकी आणि आदराबद्दल त्यांनी कृतज्ञता व्यक्त केली. ट्रस्टच्या वतीने माजी सैनिकांच्या देशसेवेचा सन्मान करत संपूर्ण शिष्टमंडळाचे उत्स्फूर्त स्वागत करण्यात आले.

आदरणीय गुरु नाट्याचार्य श्रीमती आशा सुनील कुमार

लेखिका: डॉ मीना श्रीवास्तव ठाणे मो. 99201 67211

पुढे.....

इथे कुठलाच शॉर्टकट नसल्यामुळे, काही पालक आणि त्यांची मुले अस्वस्थ होऊन प्रशिक्षण अर्धवट सोडतात.

आधुनिक बॉलीवूड-शैलीतील नृत्यप्रकार शिकण्यासाठी लागणारा कमी वेळ, तसेच समाज माध्यमांचा प्रभाव, विद्यार्थी आणि त्यांच्या पालकांचे लक्ष विचलित करू शकतात. अशा परिस्थितीत ते शास्त्रीय कलाप्रकारांच्या प्रशिक्षणात अनेक वर्षे गुंतवण्याच्या आपल्या निर्णयावर पुनर्विचार करू शकतात. नृत्याची, विशेषतः भरतनाट्यमची व्यवसाय म्हणून निवड करणे हा एक अतिशय धाडसी निर्णय वाटतो, तरीही त्यांच्या मोजक्या विद्यार्थिनींनी या कलेसाठी आपले संपूर्ण आयुष्य समर्पित करण्याचा निर्णय घेतलाय. विविध ठिकाणी होणाऱ्या शास्त्रीय नृत्य कार्यक्रमांसाठी प्रायोजकत्व मिळवणे ही एक मोठी समस्या आहे. इथे पालकांच्या योगदानाला मर्यादा असतात आणि प्रेक्षक दीर्घकाळ चालणारे शास्त्रीय नृत्य कार्यक्रम पाहण्यास उत्सुक असतीलच असे नाही. लक्षित प्रेक्षकवर्ग असलेल्या कार्यक्रमांसाठी प्रायोजक शोधणे आणखीनच अवघड होते.

मात्र या आव्हानांवर यशस्वी मात करून, गुरु नाट्यचार्य आशा संपूर्णपणे सकारात्मक राहिल्या आहेत आणि आपल्या गुणी विद्यार्थीनींच्या सादरीकरणासाठी त्या सतत नवनवीन संधी शोधत असतात. उत्साही शिष्यांच्या नव्या गटाला स्वतःच्या खास पद्धतीने प्रशिक्षण देण्यासाठी त्या सज्ज आहेत, कारण आपले आदरणीय गुरु 'कलैममणी' टी. के. महालिंगम पिल्लई आणि इतर गुरूंकडून आत्मसात केलेल्या या अभिजात नृत्यप्रकाराचा सर्वोच्च दर्जा टिकवून ठेवण्यावर त्यांचा दृढ विश्वास आहे.

त्यांच्याशी संवाद साधत असतांना मी एका निष्कर्षावर सहजरित्या पोहोचले की त्यांच्या रोमारोमात भरतनाट्यम नृत्य भिनले आहे. अलौकिक नाट्यसेवेच्या माध्यमातून भरतनाट्यममधील सर्वोत्तम कला सादर करण्याची या 'आशा' ची उत्स्फूर्त ऊर्मी मला पदोपदी जाणवत होती. भरतनाट्यम या अभिजात नृत्यप्रकाराच्या संवर्धनासाठी अथक परिश्रम करणाऱ्या या गुरु नाट्याचार्य आशा सुनील कुमार, यांना मी विनम्र अभिवादन करते. ■ ■ ■

पुराणातील विश्व : एक चिकित्सक अन्वेषण भाग-८

शांडिल्यगोत्रोत्पन्नभालेरावमुकुन्दोऽहम्
छत्रपतीसम्भाजीनगरम्
विद्युतसन्देशसूत्रम्-bhalerao.mukund@gmail.com
भ्रमणभाषक्रमान्क: ८३०८८३५३१३

विष्णुपुराणातील विश्वरचना:इतर पुराणांशी तुलनात्मक संदर्भ

उत्तरार्ध

■ मेरू : पर्वत की विश्व-अक्ष?

पुराणातील मेरूचा उल्लेख येथे विशेष लक्षवेधी आहे. आधुनिक भौगोलिक नकाशावर मेरू नावाचा एखादा भौतिक पर्वत शोधून पुराणातील प्रत्येक वर्णन त्याच्याशी जुळवण्याचा प्रयत्न करणे योग्य ठरणार नाही. अनेक अभ्यासकांच्या दृष्टीने मेरू ही विश्वाच्या मध्यवर्ती अक्षाची किंवा cosmic axis ची प्रतीकात्मक संकल्पना म्हणूनही समजता येते. मेरूभोवती सूर्य, चंद्र, नक्षत्रे आणि विविध लोकांची रचना मांडली जाते. त्यामुळे मेरू ही संकल्पना केवळ भौगोलिक नसून धार्मिक, सांस्कृतिक आणि विश्वरचनात्मक अर्थांनी समृद्ध आहे. यातून पुन्हा एकदा आपल्याला पुराणांच्या अभ्यासातील मूलभूत पद्धत समोर येते— प्रतीक आणि भौतिक वास्तव यांची गल्लत करू नये.

■ मग पुराणे इतिहास आहेत की मिथक?

या प्रश्नाचाही येथे थोडक्यात विचार आवश्यक आहे. पुराणांमध्ये राजवंश, ऋषी, भौगोलिक स्थाने आणि सांस्कृतिक परंपरांच्या स्मृती आहेत. त्याचबरोबर देवकथा, प्रतीकात्मक आख्यायिका आणि धार्मिक विश्वकल्पनाही आहेत. त्यामुळे संपूर्ण पुराणसाहित्याला आधुनिक अर्थाने 'इतिहास' किंवा 'विज्ञान' या एकाच वर्गात बसवणे योग्य नाही. पुराणांचे महत्त्व त्यांच्या बहुस्तरीय स्वरूपात आहे.

त्यात इतिहासस्मृती आहे, धार्मिक प्रतीक आहे, नैतिक संदेश आहे, विश्वकल्पना आहे आणि सांस्कृतिक स्मृती आहे. यामुळे विष्णुपुराणातील ग्रहांची अंतरेही आपण एका व्यापक संदर्भात पाहिली पाहिजेत. ती आधुनिक खगोलशास्त्रातील ग्रहांच्या वास्तविक अंतरांची अचूक मोजणी नसतील; परंतु ती प्राचीन भारतीय विश्वकल्पनेतील एक संख्यात्मक रचना आहेत. त्या रचनेची इतर पुराणांशी तुलना केल्यास त्या काळातील विचारसरणीचे स्वरूप अधिक स्पष्ट होऊ शकते. आता आपल्या लेखाचा शेवटचा आणि कदाचित सर्वात महत्त्वाचा टप्पा जवळ आला आहे.

आपण पुराणांची पार्श्वभूमी पाहिली.
पंचलक्षणे समजून घेतली.
विष्णुपुराणातील विश्वरचना पाहिली.
ग्रहांची अंतरमांडणी मूळ श्लोकांच्या आधारे तपासली.
'योजन' या मापनएककाची अडचण समजून घेतली आणि पुराणातील विश्वकल्पना व आधुनिक खगोलशास्त्र यांची तुलना केली.
आता या सर्व चर्चेतून एक संतुलित निष्कर्ष काय काढता येतो?
पुढील अंतिम भागात आपण याच प्रश्नाचे उत्तर देऊ.

क्रमशः भाग-९: —पुराणे आणि आधुनिक विज्ञान : संघर्ष, साम्य की संवाद? नमो नमः।

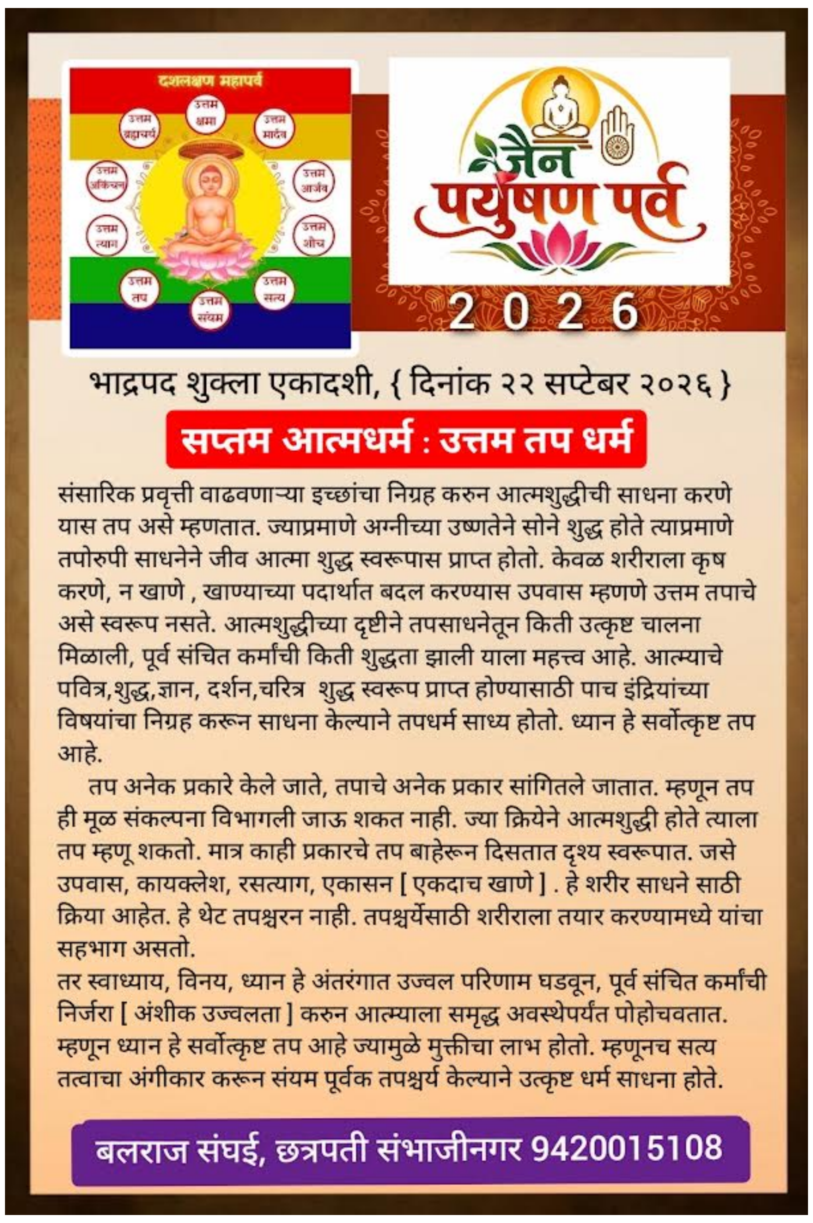

भाद्रपद शुक्ला एकादशी, { दिनांक २२ सप्टेबर २०२६ }

सप्तम आत्मधर्म : उत्तम तप धर्म

संसारिक प्रवृत्ती वाढवणाऱ्या इच्छांचा निग्रह करुन आत्मशुद्धीची साधना करणे यास तप असे म्हणतात. ज्याप्रमाणे अग्नीच्या उष्णतेने सोने शुद्ध होते त्याप्रमाणे तपोरुपी साधनेने जीव आत्मा शुद्ध स्वरूपास प्राप्त होतो. केवळ शरीराला कृष करणे, न खाणे , खाण्याच्या पदार्थात बदल करण्यास उपवास म्हणणे उत्तम तपाचे असे स्वरूप नसते. आत्मशुद्धीच्या दृष्टीने तपसाधनेतून किती उत्कृष्ट चालना मिळाली, पूर्व संचित कर्मांची किती शुद्धता झाली याला महत्त्व आहे. आत्म्याचे पवित्र,शुद्ध,ज्ञान, दर्शन,चरित्र शुद्ध स्वरूप प्राप्त होण्यासाठी पाच इंद्रियांच्या विषयांचा निग्रह करून साधना केल्याने तपधर्म साध्य होतो. ध्यान हे सर्वोत्कृष्ट तप आहे.

तप अनेक प्रकारे केले जाते, तपाचे अनेक प्रकार सांगितले जातात. म्हणून तप ही मूळ संकल्पना विभागली जाऊ शकत नाही. ज्या क्रियेने आत्मशुद्धी होते त्याला तप म्हणू शकतो. मात्र काही प्रकारचे तप बाहेरून दिसतात दृश्य स्वरूपात. जसे उपवास, कायक्लेश, रसत्याग, एकासन [एकदाच खाणे] . हे शरीर साधने साठी क्रिया आहेत. हे थेट तपश्चरन नाही. तपश्चर्येसाठी शरीराला तयार करण्यामध्ये यांचा सहभाग असतो.

तर स्वाध्याय, विनय, ध्यान हे अंतरंगात उज्वल परिणाम घडवून, पूर्व संचित कर्मांची निर्जरा [अंशीक उज्वलता] करुन आत्म्याला समृद्ध अवस्थेपर्यंत पोहोचवतात. म्हणून ध्यान हे सर्वोत्कृष्ट तप आहे ज्यामुळे मुक्तीचा लाभ होतो. म्हणूनच सत्य तत्वाचा अंगीकार करून संयम पूर्वक तपश्चर्य केल्याने उत्कृष्ट धर्म साधना होते.

बलराज संघई, छत्रपती संभाजीनगर 9420015108

हे जरनल संपादक व प्रकाशक संजय व्यापारी यांनी विंग बी३, फ्लॅट नं.७०१, व्हिसलिंग पाम्स हौ.सो., मानकर चौक, कस्पटे वस्ती, वाकड, पिंपरी-चिंचवड, महाराष्ट्र ४११०५७ येथून प्रकाशित केले. (पीआरबी कायद्यानुसार संपादकीय जबाबदारी यांची आहे. या अंकात प्रसिद्ध झालेल्या प्रत्येक बातमी, लेख व जाहिरातींशी संपादक सहमत असतीलच असे नाही. सर्व वाद पुणे न्यायालयाच्या कक्षेत) E-mail-jyotirmaysahitya@gmail.com, Mob. 7743818559